

Projekta „Zivjērglis” atskaite 2007.gads

Aigars Kalvāns, Jānis Granāts

Ievads

20. gs. 70-tajos gados Latvijas zivjērgļa populācija tika novērtēta kā 10–15 pāri (Каспарсон 1970; Spuris u.c. 1974). Uzsākot mērķtiecīgu ligzdu meklēšanu 80-to gadu sākumā, kad tika vākta informācija Latvijas Sarkanās Grāmatas un Latvijas Ligzdojošo putnu atlanta sastādīšanai, tika apzinātas 29 ligzdas un kopējais ligzdojošo pāru skaits tika vērtēts jau 45–60 (Lipsbergs 1985; Priednieks u.c. 1989). Pastiprināta uzmanība šai sugai tika pievērsta 80-to gadu beigās un 90-to gadu sākumā. Šajā periodā tika veikta sistemātiska zināmo ligzdu kontrole, un jauno teritoriju meklēšana. No 1987.–1990. gadam bija zināmas vismaz 63 zivjērgļa ligzdošanas teritorijas un populācijas vērtējums bija 100–140 pāri (Kreilis 1991). Otrā Latvijas ligzdojošo putnu atlanta izpēti periodā no 2000. – 2004.g. tika apzinātas aptuveni 90 zivjērgļa ligzdas (Latvijas Ornitoloģijas biedrības neregulāri publicēti materiāli).

Pēc vairāk nekā 10 gadu pārtraukuma šai sugai atkal tiek pievērsta pastiprināta uzmanība. 2007.g. tika uzsākts Latvijas Dabas fonda projekts „Zivjērglis”, kuram ir trīs galvenie mērķi:

- 1) noskaidrot sugas pašreizējo skaitu un izplatību Latvijā, kā arī sekot skaita izmaiņām;
- 2) iegūt papildus informāciju par zivjērgļa ligzdošanas bioloģiju un ekoloģiju;
- 3) nodrošināt sugas aizsardzību Latvijā.

Projekta aktivitātes un rezultāti 2007.gadā

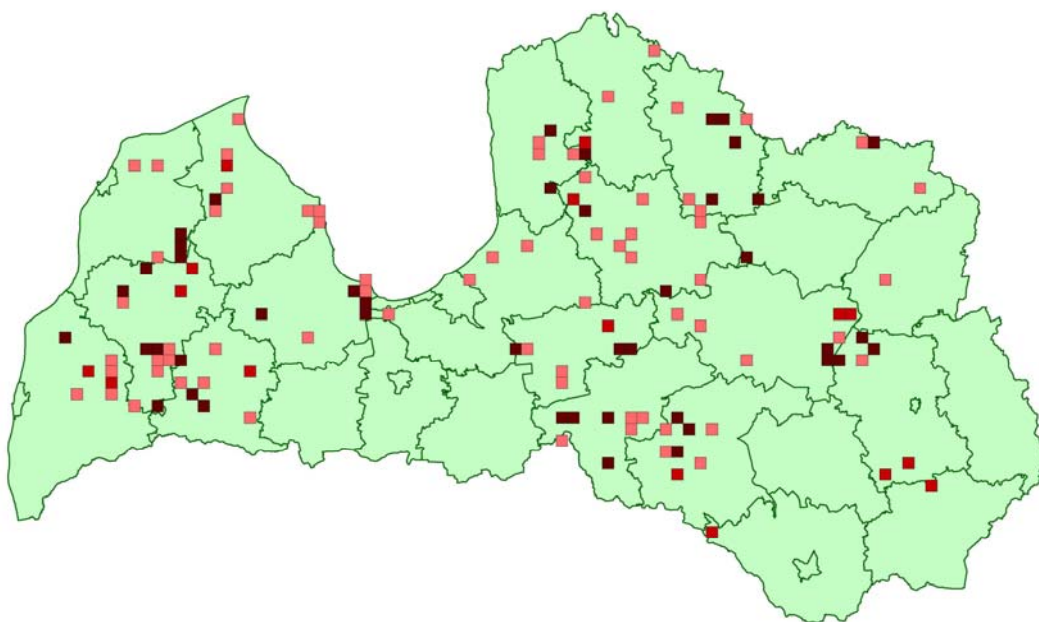
Izplatība un skaits

Lai noskaidrotu zivjērgļa izplatību un skaitu Latvijā, tika apsektas visas vēsturiski zināmās ligzdošanas teritorijas. No 1980.gada līdz 2006.gadam bija zināmas 143 ligzdošanas

teritorijas. Tāpat tika apsektas vietas, kur zivjērglis tika novērots no 2000. – 2006. gadam (galvenokārt otrā Latvijas ligzdojošo putnu atlanta novērojumi). Līdztekus konkrētu vietu apsekošanai tika veikta arī aptauja. Aptaujas anketās, kas tika izsūtītas Valsts meža dienesta, AS „Latvijas valsts meži” un Valsts vides dienesta darbiniekiem, kā arī Latvijas Ornitoloģijas biedrības biedriem, tika prasītas ziņas par novērotajiem zivjērgļiem un atrastajām ligzdām 2007.g.

Tikai 67 vēsturiski zināmās teritorijās 2007.gadā bija ligzdas (47%). Pie tam 8 no tām šogad nebija apdzīvotas. Pilnīgi no jauna atrastas 13 ligzdas. Kopā šogad ligzdošanas periodā tika saņemti 155 zivjērgļa novērojumi. Šī suga konstatēta 128 5x5 km (Transversālās Merkatora projekcijas kvadrāti Baltijas koordinātu sistēmā) lielos kvadrātos (4,6% no 2785 Latvijas kvadrātiem) (1. att.). No tiem ligzdošana pierādīta 43 kvadrātos, ticama 17 kvadrātos un iespējama 69 kvadrātos. Zivjērglis šogad nav novērots Bauskas, Dobeles, Jelgavas, Krāslavas, Ludzas un Preiļu rajonos. Šajos rajonos arī vēsturiski ir maz novērojumu. Taču Austrumlatvijā tas varētu būt skaidrojams ar sliktu apsekotību.

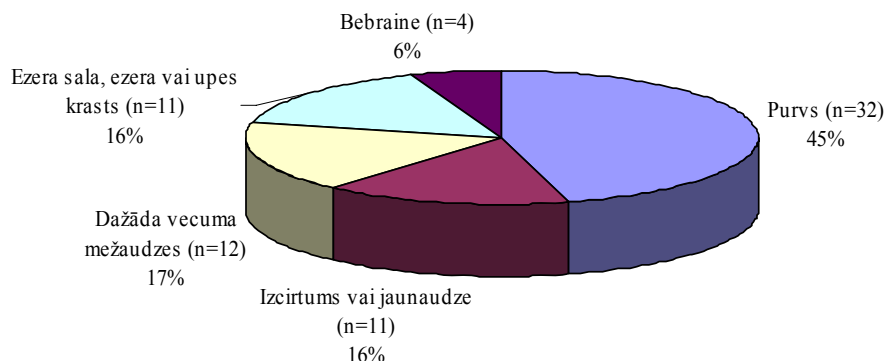
Izvērtējot visus šī gada novērojumus un ņemot vērā samērā labu senāk zināmo vietu apsekotību, ligzdojošo zivjērgļu pāru skaits 2007.g. varētu būt vismaz 110.

1. att. Zivjērgļa izplatība Latvijā 2007.gadā. Kvadrātu dalījums trijos krāsu toņos atbilst novērojumu ligzdošanas ticamības pakāpei katrā no tiem (gaišākā iespējama un tumšākā pierādīta).

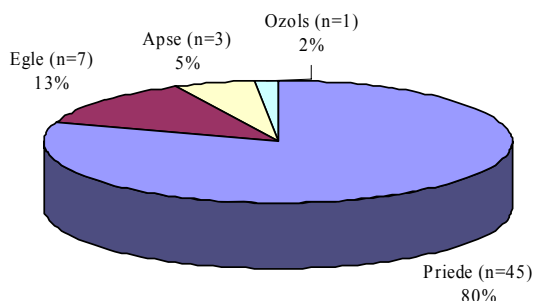
Ligzdošanas bioloģija un ekoloģija

Par katru šajā gadā pārbaudīto ligzdu tika aizpildīta pārbaudes kartīte, tā sastāv no 5 sadaļām: ligzdas atrašanās vieta, ligzdas apraksts, ligzdas kontrole, shēma un vēsturiskie dati. Kopā 2007.g. apzinātas 70 ligzdošanas teritorijas ar 75 ligzdām (trijās teritorijās bija pa vienai rezerves ligzdai un vienā – divas) – 55 ar dabīgu pamatu un 20 ar mākslīgu. Visbiežāk ligzdošanas biotops ir purvs, purva mala vai purva saliņas – 32 teritorijas (45%), citos biotopos retāk (2. att.).

2. att. Ligzdošanas biotopu sadalījums Latvijā pēc 2007.g. novērojumiem

Zivjērglis ligzdas būvē galvenokārt priedēs – 45 ar dabīgo pamatu (35 dzīvos un 10 sausos kokos), retāk par ligzdas kokiem tiek izvēlētas citas sugas (3. att.). Pavisam 15 ligzdas bija uzbūvētas sausos kokos (apse, egle, priede).

3. att. 2007.g. apdzīvoto ligzdu novietojums dažādās koku sugās

Šogad 30 ligzdām uz dabīgā pamata veikti dažādi ligzdas koka un ligzdas mērījumi (1 tabula).

1. tabula. Ligzdas koku un ligzdu mērījumi 2007.gadā

Parametri	Mīnīmālais	Maksimālais	Vidējais	n
Ligzdas augstums no zemes (m)	7	32	21,4	30
Ligzdas koka diametrs (cm)	26	96	52,4	28
Ligzdas augstums (cm)	20	84	41,0	20

Ligzdas ārējais diametrs (cm)	90	160	115,5	22
-------------------------------	----	-----	-------	----

No 70 šogad apzinātajām teritorijām 63 bija apdzīvotas ligzdas. Par apdzīvotu ligzdu tiek uzskatīts, ja tiek pierādīta ligzdošana (ligzda ar mazuļiem), novērots putns pie ligzdas vai arī zem ligzdas esošās pazīmes liecina, ka ligzda ir bijusi apmeklēta. Visām apdzīvotajām ligzdām kamerāli tika novērtēts tās atrašanās vieta pēc trim parametriem – ligzdas attālums līdz tuvākai ūdenstilpnei (barošanās vietai), ceļam (samērā regulāri izmantots) un apdzīvotai vietai (viensēta). Vidēji ligzdas atrodas 1,6 km no barošanās vietas. Maksimālais attālums ir 7 km, taču domājams, ka lido vēl tālāk. Zivjērglis ir samērā tolerants pret pastāvīgu traucējumu, jo kā parāda šī gada dati, tad apdzīvotas ligzdas vidējais attālums līdz ceļam ir 1,1 km un līdz apdzīvotai vietai 1,5 km. Pie tam divas ligzdas bija no ceļa tikai attiecīgi 5 un 40 m. Abas ligzdas bija izcirtumos un pieaugušie putni izrādīja uztraukumu tikai cilvēkam izkāpjot no automobiļa un tuvojoties ligzdai.

Ligzdošanas sekmes 2007.g. bija samērā augstas – vidēji 2,28 mazuļi uz sekmīgu ligzdu (n=36). Salīdzinoši 1988. – 1992.g. ligzdošanas sekmes vidēji bija 2,21 mazulis uz sekmīgu ligzdu (n=15) (M. Kreiļa npublicēti materiāli). Zināms, ka vismaz 3 ligzdas šogad ir postītas, kad tajās jau bija mazuļi. Pie tam divās ligzdās mazuļi bija vairāk kā četru nedēļu veci. Visticamāk, ka plēsējs šajos gadījumos ir ūpis.

4. att. Krāsainais gredzens

Lai uzzinātu vairāk par Latvijas zivjērgļa migrācijas ceļiem, ziemošanas vietām un rast atbildes uz citiem jautājumiem, 2007.g. tika uzsākts mazuļu gredzenošana ar krāsainiem gredzeniem. Tie ir sarkanā krāsā ar baltu numuru (4. att.). Šogad apgredzenoti pavisam 75 mazuļi. Iegūti jau pirmie atradumi: 10.jūlijā Valkas raj. Pukšu purvā apgredzenots mazulis, atrasts beigts zvejnieku tīklos 30.augustā Polijā (711 km attālumā no dzimšanas vietas).

Aizsardzība

2. tabula. 2007.gadā apdzīvoto zivjērgļa ligzdu izvietojums aizsargājamās teritorijās

Aizsargājama teritorija	Ligzdu skaits	Piezīmes
Dabas rezervāts	3	
Nacionālais parks	4	Visas ligzdas dabas lieguma zonā
Dabas liegums	29	
Mikroliegums	24	8 ligzdas jau esošajos, 6 - 2007.g. izveidotajos, 10 – vēl veidošanas procesā

Pēc 2007.g. datiem 60 apdzīvotās teritorijas atradās esošās vai topošās aizsargājamās teritorijās ar dažādu saimnieciskās darbības ierobežojumu (2. tabula). Kopā 95% no šogad apdzīvotajām ligzdošanas teritorijām ir nodrošināta pietiekoša aizsardzība. Kaut arī aizsargāto zivjērgļa teritoriju skaits ir liels, pašlaik zināmas ir tikai ~50% teritoriju no kopējā ligzdojošo pāru skaita. Līdz ar to turpmākajos gados jāveic arī neapdzīvoto ligzdu pārbaude un aizsardzības nodrošināšana arī šīm teritorijām, kā arī jāmeklē jaunas teritorijas.

Bieži vien nepietiek tikai ar aizsardzības statusa nodrošināšanu ligzdošanas teritorijai, lai tā pastāvētu ilglaicīgi. Ņemot vērā, ka zivjērglis ligzdu parasti taisa apkārtņē visaugstākā koka galotnē, pastāv liela varbūtība, ka ligzdu nogāž spēcīgs vējš. Sevišķi nenoturīgas ir ligzdas, kas būvētas nokaltušos kokos. Lai nodrošinātu ilglaicīgu teritorijas pastāvēšanu, nepieciešams nostiprināt ligzdu, veidojot mākslīgu platformu kokā. Šī metode jau ilggadīgi tiek lietota daudzās valstīs (ASV, Somija, Lielbritānija, Vācija). Latvijā mākslīgās ligzdas sāktas būvēt 1982.gadā (Bergmanis 1986). 2007.g. bija apdzīvotas 16 pirms vairāk nekā 10 gadiem būvētas mākslīgās ligzdas. Šogad pavisam uzbūvētas 34 jaunas mākslīgās ligzdas.

Liela nozīme sugas aizsardzībai ir arī sabiedrības izglītošanai. Zivjērglis bieži apmeklē zivju dīķus, radot zaudējumus īpašniekam un ir gadījumi, kad īpašnieks pat nogalina šos putnus. Lai izglītotu sabiedrību 2007.g. tika izveidots informatīvs plakāts. Plakātā tika izklāstīta informācija par zivjērgļa bioloģiju un ekoloģiju, aizsardzību, izpēti. Īpaši tika uzsvērts, ka īpašniekiem ir iespējas saņemt kompensāciju par zivjērgļa nodarītajiem būtiskajiem zaudējumiem. Plakāts tika izplatīts VMD virsmežniecībām, AS „Latvijas valsts meži” mežsaimniecībām, reģionālajām vides pārvaldēm un citām ieinteresētām organizācijām. Kopējā plakāta tirāža bija – 300 eksemplāri.

Turpmākie projekta uzdevumi

Šī projekta gaitā 2008.gadā ir plānots:

- apsekot visas zināmās teritorijas un reģistrēt ligzdošanas sekmes;
- meklēt jaunas ligzdošanas teritorijas;
- veidot mikroliegumus jaunajām teritorijām;
- turpināt veidot mākslīgās ligzdas;
- turpināt mazuļu gredzenošanu ar krāsainajiem gredzeniem.

Pateicība

Pirmkārt autori izsaka pateicību Latvijas Vides aizsardzības fondam un Dabas aizsardzības pārvaldei par finansiālu atbalstu. Vislielāko pateicību izsakām visiem, kas piedalījās ligzdu pārbaudē un mākslīgo ligzdu būvēšanā – Edgaram Lediņam, Ilzei Jansonei, Ilzei Ķergalvei, Kārlim Samam, Mārtiņam Briedim, Mārtiņam Kalniņam, Mārtiņam Platacim, Modrim Trompetam un Ritvaram Rekmanim. Protams, izsakām pateicību arī visiem, kas piedalījās teritoriju pārbaudēs, jo īpaši Dāvim Drazdovskim, Druvim Melderim, Ērikam Dreibantam, Gaidim Grandānam, Jānim Ķuzem, Uģim Bergmanim, Varim Liepam un Zigrīdai Jansonei. Jāsaka arī paldies visiem, kuri atsūtīja savus novērojumus. Paldies arī Andrim Kleperam par palīdzību plakāta tapšanā un Latvijas Ornitoloģijas biedrībai un Agrim Celmiņam par informatīvu atbalstu.

Aicinām ziņot arī turpmāk par novērotiem zivjērgļiem un to ligzdām.

Novērojumus, lūdzu, sūtiet uz sekojošu adresi: **Projektam „Zivjērglis” Latvijas Dabas fonds Mazcenu aleja 3 Jaunmārupe, LV – 2166** vai uz e-pasta adresi: zivjerglis@ldf.lv.

Literatūra

Bergmanis U. 1986. Reto dienas plēsīgo putnu piesaistīšana ar mākslīgo ligzdu palīdzību. *Mežsaimniecība un mežrūpniecība* 3: 17-21

Kreilis M. 1991. Zivjērglis Latvijā – skaits, izplatība un ligzdošanas bioloģija. Manuskripts. 3 lpp.

Lipsbergs J. 1985. Latvijas PSR Sarkanā grāmata. Rīga: Zinātne.

Priednieks J., Strazds M., Strazds A., Petriņš A. 1989. Latvijas ligzdojošo putnu atlants. Rīga: Zinātne.

Spuris Z., Lapiņa I., Vīksne J. 1974. Latvijas PSR aizsargājамie dzīvnieki. Rīga.

Каспарсон Г. 1970. Современное состояние фауны хищных птиц Латвии – В кн.: Материалы VII Прибалт. орнитол. конф. Рига, т. 2, с. 99-103.